

ідею незалежності та територіальної цілісності України.

Отже, державні символи є неодмінним атрибутом кожної сучасної країни. Український народ вбачає в національній символіці риси власного характеру, самобутність і код нації. Символ постає універсальним і глибинним ядром людської культури, формою вираження культурних смислів і цінностей, образним втіленням ідей та ідеалів, якими живе людина й якими зумовлюється розвиток і функціонування культури. Державні символи є знаковим відображенням державного суверенітету та ідеології держави. Практика сучасного державотворення свідчить, що відповідну цілісну систему державних символів має кожна суверенна країна, незалежно від її розміру, сталості демократії, форм державного правління, устрою чи режиму, кількості населення, рівня соціально-економічного розвитку, етнічної множинності її населення тощо. Державні символи є незаперечним доказом існування незалежної держави, концентровано виражають її велич, соціальну сутність і суверенітет, дають уявлення про ті цінності, яких вона дотримується, і спрямовані на зміцнення її авторитету. На теперішній час важливим питанням залишається необхідність конституційного затвердження Державного Герба України та законодавчого врегулювання опису та порядку використання Державного Герба України та Державного Прапора України.

Список використаних джерел

1. Шаптала Н. До питання про конституційно-правове регулювання державних символів України. *Вісник Конституційного Суду України*. Київ, 2012. № 2. С. 110–117.
2. Магац Т. М. Стан і перспективи розвитку інституту державних символів України. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя, 2017. № 2. С. 22–24.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 04.11.2018).
4. Шумка М. Л. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 2016. Вип. 9. С. 153–157.

Слухач 5-го курсу Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Максимчук Вікторія Володимирівна¹

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ

Демократизація українського суспільства та держави потребує вдосконалення наявних і створення нових механізмів, спрямованих на реалізацію прогресивних ідей у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина, встановлення конструктивних, дієвих відносин особи з органами публічної влади. Права та свободи людини і громадянина – один з основоположних показників сучасної цивілізації. Нинішній стан державоправотворення ставить перед юридичною наукою завдання всебічного вивчення проблемних питань організації та діяльності Конституційного Суду України (далі – КСУ, Суд) як особливого суб'єкта захисту основних (конституційних) прав і свобод людини та громадянина.

З появою КСУ серед учених-правознавців набули поширення різні підходи й відмінне бачення змісту та характеру діяльності, процедур формування органу конституційної юрисдикції, а також його місця та ролі під час забезпечення основних прав і свобод людини та громадянина. В юридичній науці проблеми функціонування

¹ Науковий керівник: Кривицький Ю.В.

КСУ як інституції захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина в контексті реформи вітчизняної конституційної юстиції у 2016 – 2017 рр. до кінця не дослідженні. Відсутність правових традицій і сучасного громадянського суспільства, низький рівень правової обізнаності населення та несприйняття на практиці принципу розподілу державної влади, призвело до того, що і суспільство, і держава не завжди адекватно сприймали та розуміли функціональне призначення КСУ. Потужний правозахисний потенціал останнього все ще залишається невикористаним повністю саме через відсутність переосмислення й усвідомлення його можливостей, функціонального призначення, форм і засобів впливу на забезпечення основних прав і свобод людини та громадянина [1, с. 2].

У правовій державі захист прав і свобод людини та громадянина здійснюється за допомогою системи процедур, механізмів та інститутів, що захищають суб'єктивні права на підставі конституційного правопорядку. Ці процедури, механізми та інститути перебувають у динаміці, що зумовлено розвитком суспільної дійсності. Забезпечення належного рівня захисту прав і свобод людини та громадянина передбачає, зазвичай, наявність писаної конституції, що є основою обмеження свавілля публічної влади та захисту людини як найвищої соціальної цінності. Одним з найважливіших досягнень конституційної юрисдикції в Україні та її головним завданням є захист прав і свобод людини та громадянина. КСУ ухвалює акти з метою забезпечення верховенства права під час реалізації всіх принципів і засад Конституції України стосовно дотримання державою пріоритетів прав і свобод людини та громадянина. Рішення, висновки та ухвали КСУ є формами його актів, якими охороняються встановлені та гарантовані Конституцією України права і свободи людини та громадянина, і тому такі захист і охорона прав і свобод мають вищий характер, оскільки вони не можуть ніким оскаржуватися, є остаточними за ознакою незалежності державної волі Суду, яка ґрунтується на Основному Законі України [2, с. 9].

Відповідно до позиції О.В. Марцеляка, конституційно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян України включає закріплену в Конституції України (конституційних законах), взятую в єдності, внутрішньорегульовану систему основних прав і свобод громадян України, їх гарантій, органів державної влади, місцевого самоврядування та інших інститутів держави та суспільства, що забезпечують реалізацію, а в необхідних випадках охорону та захист основних прав і свобод громадян [3, с. 13]. На думку В.В. Радзівєвської, правовий механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина – це складна багатоланкова система інститутів, засобів і способів, функціональна єдність яких спрямована на утвердження прав і свобод людини, їх охорону та захист (у разі їх порушення чи виникнення загрози такого порушення). Її структуру складають дві підсистеми – нормативно-правова та інституційна, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії. Внутрішня узгодженість усіх елементів цих підсистем, конструктивна їх цілеспрямованість на забезпечення прав і свобод людини є умовою ефективності цього механізму. Нормативно-правова складова механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина представляє собою сукупність норм права, закріплених у нормативно-правових актах держави (у формі закону). Вона виступає підґрунтям та об'єктивує умови правової дійсності, чим забезпечується реальність прав і свобод людини. Основу її складають конституційно-правові норми, що закріплюють конституційні права і свободи та їх гарантії, до неї входять норми, що визначають правовий статус суб'єктів, наділених відповідними повноваженнями у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також юридичні засоби й умови їх реалізації. У системній єдності ці норми визначають загальний конституційний правопорядок у сфері прав і свобод людини та громадянина [4, с. 7]. Інституційна складова правового механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина включає систему органів державної влади, інших зобов'язаних суб'єктів, які за допомогою своїх владних повноважень та в межах закону забезпечують

утвердження, реалізацію, охорону, гарантування, захист прав і свобод людини [4, с. 8].

Невід'ємною складовою механізму захисту основних прав і свобод у провідних державах світу є конституційний контроль. Відповідно до історичних передумов і правових традицій різних країн світу сформувалися різні моделі конституційного контролю, ключовими з яких є американська (традиційна), французька, європейська та процедура ампаро. В Україні запроваджено європейську модель конституційного контролю, що передбачає здійснення централізованого контролю спеціалізованим органом конституційної юрисдикції. Так, основним завданням КСУ є гарантування верховенства Конституції України шляхом реалізації наданих йому повноважень. Розв'язуючи конституційні спори, що віднесені до компетенції КСУ, він забезпечує реальність норм Основного Закону, гарантує реалізацію та захист основних прав і свобод людини та громадянина. Створення КСУ заклало важливу передумову зміцнення конституційних основ української державності та правопорядку, надійної охорони основних прав і свобод людини, перетворення Конституції України в безпосередньо діючий нормативно-правовий акт.

Конституційно-правовий зміст діяльності КСУ щодо захисту прав і свобод людини та громадянина розкривається через головний обов'язок держави, закріплений у ст. 3 Конституції України, та полягає у функції гарантування конституційного правопорядку на засадах пріоритету прав і свобод людини та громадянина. Функція гаранта верховенства Конституції зумовлює виняткове місце КСУ в державному механізмі забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Цим пояснюються особливості його правового статусу як органу конституції юрисдикції в державі [4, с. 1].

Як стверджує О.О. Кравченко, захист прав і свобод людини та громадянина КСУ – це діяльність, що здійснюється шляхом вирішення справ про конституційність законів, інших нормативно-правових актів органів державної влади, тлумачення норм Конституції, результатом якої є їх скасування, за умови їх невідповідності Конституції, та відновлення прав і свобод, гарантованих Конституцією, або уточнення позиції законодавця, вираженої в нормах, що тлумачаться, сприяючи їх належній реалізації [5, с. 13]. Захист конституційних прав і свобод людини та громадянина є основним напрямом діяльності КСУ, що здійснюється при розгляді практично кожної справи як безпосередньо, так і опосередковано.

У цілому КСУ при розгляді справ, які пов'язані із захистом конституційних прав і свобод людини та громадянина, виходить з того, що правові позиції мають сприяти зміцненню конституційної системи та гарантованості аксіологічного розуміння прав і свобод особи. У зв'язку з тим, що інтереси та обов'язки держави і громадянина як носіїв особистих прав різні, то об'єктивні й суб'єктивні сторони основних прав можуть не співпадати. Саме Конституція України, виходячи з її ціннісної орієнтації на суспільні інтереси та пріоритет прав і свобод громадянина, може це встановлювати, а виявити цей смисл – завдання конституційної юстиції, коли йдеться про вирішення спорів про право або проведення офіційної інтерпретації норм права [6, с. 9].

Вивчення повноважень і практики діяльності КСУ дає підстави стверджувати, що кожна з передбачених чинним Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р. форм звернення до Суду (конституційне подання, конституційне звернення та конституційна скарга) [7] може стосуватися захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина. Суб'єкти всіх форм звернень до КСУ в межах своїх повноважень виступають учасниками механізму захисту основних прав і свобод людини та громадянина. Юридичний зміст участі суб'єктів конституційних подань і звернень у механізмі захисту основних прав і свобод людини та громадянина, насамперед з питань перевірки конституційності правових актів і законопроектів, полягає у виконанні ними конституційного обов'язку стосовно забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також набуває ознак опосередкованої форми доступу особи до органу конституційної юрисдикції. У свою чергу конституційна скарга є

формою безпосереднього звернення фізичної чи юридичної особи (окрім юридичної особи публічного права) до КСУ з питань захисту її конституційних прав і свобод.

Окрім того, офіційне тлумачення Конституції України є ефективною формою забезпечення основних прав і свобод людини та громадянина. Завдяки цьому виду тлумачення відбувається з'ясування сутності та змісту конституційних прав і свобод людини та громадянина, визначаються їх обсяг і гарантії реалізації. Тлумачення норм, що стосуються прав і свобод, дає можливість узгодити їх зміст з вимогами часу. Результати офіційного тлумачення обов'язкові для всіх суб'єктів права та є підставою для поновлення порушених прав і свобод людини та громадянина.

Функції превентивного та наступного контролю, здійснювані КСУ, є важливою складовою загальнодержавних заходів гарантування конституційних прав і свобод людини та громадянина. Реалізуючи ці напрями діяльності Суд, з одного боку, запобігає можливим порушенням цих прав, а з іншого – вдосконалює вітчизняну систему законодавства, де-факто усуваючи з правового поля держави закони та інші правові акти чи їх окремі норми, якими певні правовідносини були врегульовані не відповідно до Конституції України, в тому числі й в галузі дотримання та реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина [8, с. 320].

Отже, КСУ відіграє важливу роль у механізмі захисту основних прав і свобод людини та громадянина. Встановлені чинними Конституцією та Законом України «Про Конституційний Суд України» повноваження КСУ повною мірою дозволяють йому забезпечувати захист конституційних прав і свобод людини та громадянина у формі конституційних проваджень певного виду. Захист КСУ основних прав і свобод може здійснюватися як на підставі безпосереднього, так і опосередкованого доступу людей (громадян) до органу конституційної юрисдикції шляхом нормоконтролю за конституційним поданням і зверненням певних органів державної влади та їх посадових осіб і шляхом провадження у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою. Повноті захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина сприяє наявність у КСУ попереднього та наступного контролю, чим забезпечується непорушність наявних основних прав і свобод при внесенні змін до Конституції України та ратифікації міжнародних договорів, а також захист конституційних прав і свобод від їх обмеження, звуження змісту й обсягу під час прийняття нових законів чи внесенні змін до чинних. Особливе значення в ході реалізації захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина КСУ належить офіційному тлумаченню Конституції.

Список використаних джерел

1. Бринь Т. О. Конституційний Суд України в механізмі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2010. 19 с.
2. Селіванов А. О. Права і свободи громадян під захистом Конституційного Суду України: Правові позиції сучасної доктрини конституційного правосуддя. Київ, Логос, 2005. 104 с.
3. Марцеляк О. В. Контрольно-наглядові органи в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав і свобод громадян України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 1997. 22 с.
4. Радзієвська В. В. Конституційний суд України в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2013. 16 с.
5. Кравченко О. О. Захист прав і свобод людини та громадянина Конституційним Судом України: доктринальні, прикладні та компаративні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2011. 16 с.
6. Застосування конституційного правосуддя у захисті конституційних прав і

свобод громадян і вирішенні спорів про компетенцію суб'єктів влади : аналітич. зб. Київ, Парламентське вид-во, 2008. 96 с.

7. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 18.10.2018).

8. Головін А. С. Права людини: інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України. Вид. 2-е, допов. та перероб. Київ, Логос, 2017. 399 с.

**Здобувач вищої освіти 1-го курсу 102
бпмс Навчально-наукового інституту №3
Національної академії внутрішніх справ
Марчук Вероніка Юрївна¹**

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ «ТЕОРІЇ ЕЛІТ»

У сучасній науці сутність теорії еліт зводиться до того, що народ не здатний управляти суспільством. Теорія еліт – це сукупність соціально-політичних концепцій, які стверджують, що необхідними складовими будь-якої соціальної структури є найвищі привілейовані верстви, правляча меншість, що панує над іншим населенням [1, 136].

Засновниками цієї теорії були Г. Моска (1858-1941) і В. Парето (1848-1923).

В. Парето у своїх поглядах виходив з того, що світом за всіх часів правила і має правити вибрана меншість, яка наділена видатними соціальними і психологічними якостями – еліта. Для Парето еліта – це люди в будь-якій галузі діяльності, але такі, що мають найвищі індекси якості у своїй сфері.

Залежно від методів володарювання В. Парето виділив два типи еліт:

- Еліта лисиць, в якій володіє "інстинкт комбінацій": здатність лавірувати, переконувати, обманювати. Прихід цієї еліти в систему управління втілює суспільну тенденцію до зміни.

- Еліта левів. Для цього типу еліти характерна ставка на силові методи впливу і нездатність до укладання компромісів. Леви виражають консерватизм, тенденцію до стабільних форм організації суспільного життя. [2.57]

Г. Моска вводить поняття «правлячого класу» для визначення тієї групи людей, яка, володіючи певними якостями і ресурсами - високе становище у суспільстві, військова сила, священний сан, багатство, походження та інше. У своїй праці «Правлячий клас» (1939 р.) Моска визнає: суверенна влада організованої меншості над неорганізованою більшістю неминуха, а також що «представники правлячого меншості незмінно мають властивості, реальні чи удавані, глибоко шановані в тому суспільстві, де вони живуть». [2.57]

Р. Міхельс (1876 – 1936) зробив значний внесок у розвиток теорії еліти. В його роботах отримав подальший розвиток організаційний підхід, що запропонував Г. Моска, до пояснення головних важелів елітарної влади. Сама організація суспільства потребує елітарності та закономірно відтворює її, а також вивчивши внутрішнє життя німецької соціал-демократії, започаткував так званий “залізний закон олігархії” щодо політичних партій, який обґрунтовує виділення і захоплення влади правлячою верхівкою партії як незворотній процес. [2.59]

В XX ст. виявилися й інші теоретичні підходи до розуміння еліти.

Але більшість сучасних науковців віддають перевагу структурно-функціональному підходу у поясненні феномену політичної еліти. З цієї точки зору, еліта розташовується на вершині суспільної піраміди через важливість функцій управління. При цьому визнається, що фактор компетентності і професіоналізму людей, які приймають політичні рішення, мають серйозні наслідки для суспільства.

Ліберальний підхід при розгляді зв'язку еліти з пересічними громадянами виражений в різних теоріях демократичного елітизму. Сутність цього підходу виражена

¹ Науковий керівник: Мозоль Н.І.